

L'ESTARTIT

basc -A (cf. també l'article *Bestracà*). J. F. C.

Estarnades, V. Darnius Estaró, Estaron, V. Estaon Estarredono, V. Estar Estartella, V. Estartit

L'ESTARTIT

Poble modern, agre. a Torroella de Montgrí, al Nord i arran de la superfície estanyada per on s'escampa el Ter en la seva desembocadura, a 6 k. de Torroella, davant les illes Medes.

PRON. MOD.: *L'estartit* a L'Escala i a Torroella, 1920, Casac., amb gentilici *estartitencs*. Id. a St. Pere Pescador i Figueres, 1912; a Viladamat, 1958 (XXII, 149.8) i a L'Estartit mateix (XXII, 158,25...); a Llançà (XXII, 109b20).

És població bastant recent, que ha crescut molt en els últims segles (GGC, p. 683). A l'E. Mj., les embarcacions de poc calat i de cabotatge pujaven Ter amunt, fins a Torroella mateix; després el riu ha anat omplint-se de terra d'alluvió, fent més i més curt aquest tràfic embarcat; i així els pescadors, i després la gent en vacances, han anat engruixint el caseriu, i la població, del poble, arran de platja.

MENCIONS ANT. Això fa que a penes hi hagi cap menció vella del nom, i les poques siguin molt modernes. Si hi hagués hagut església n'hi hauria més. De fet hi havia una capella, a prop de la del centre de l'emplaçament present, dita Sta. Maria del Mar o dels Masos. Que això era, aquest poble: uns masos, només. En efecte apareix bastant citada, en qualitat de tal, cap al segle XV; i també des d'un doc. de cap al S. XIV, en què se l'anomena indirectament: «cella q. d. *Carcer*, juxta maris litora sita» (V. Monsalv. XVI, 210-212); sense mai esmentar el nom propi modern.

Una idea etimològica que això podria suscitar: *Car-car-(jux)ta-litus*. Seria estirada pels cabells (omès *ca/c-*, i amb metàtesi, haplogogia etc.): (C)*ar-ta-ti-* etc.; és evident que ni bastaria per a totes les consonants, i que és impossible fonèticament i fantàstic en tots sentits; m'he permès dir-ho, només a causa del general embaràs etimològic, en previsió que algun pseudo-erudit surti mai amb tal ciri trencat.

MENCIONS ANT. De fet només la que assenyalava Alsius, tot fent constar que manca en la llista parroquial del bisbat de Girona, *El Llibre Verd* de 1362. L'única és la d'un «*Pontius Starterii*», que figura (entre altres), subscriptivament un doc. de 1316 del bisbat de Girona, subpos funcionari de la Seu diocesana, p. p. *Esp. Sagr.* XLIV, 306. Després a. 1810: *Lo Estatit* (BABL VI, 427). I en mapes i guies de navegants: en el *Derrotero* de Tofiño (fi S. XVIII, ed. 1839): «Medas del *Stardí* i playa de *Estarty*» (pp. 144-5); en el mapa d'Àparici (1720-69) *Estartit*; en el de Garma, un poc posterior, *Lastardit*, i en el de López i Vargas (1776) no es veu clar si posava *Lastardí* o *-diit* (si és que la *-t* es confongué amb la línia de costa).

ETIM. Com que no se n'havia escrit res (o res que tingués gens de defensable) ¹ vaig fer moltes conjec-

tures —que ja indicaré—, fins que he caigut en «l'ou de Colom». *L'Estartit* és a l'estuari del Ter; doncs, el seu nom ha de venir d'ÆSTUARIUM TĪCĒRĪ, genitiu de l'ètimon pre-romà del nom del riu, amb la normal metafo-
5 nia de la Ī davant la -Ī com en HERĪ > *ahir*, RĒCĪ > *fiu*, VĪDĪ > *viu*, VIGĪNTĪ > *vint*, SILVĪS > *Sils* etc. El resultat fonètic, a priori, havia de ser fonètic: *æstər-tĪr*, i la menció antiga, única de 1316, mostra que en efecte fou així (llatinitzat *Estarterii*).

Amb *-r* ferma en la pron., com la de *Ter*, el nom pare, i la de tots els monosíl·labs (*mar*, *cor*, *pur*, *mal llamp-te-fir*), però és sabut que la llengua parlada, vulgar, hi afegeix una *-t*: *sért* per (*a*)*cer*, *mart*, *la llart*, fins hi ha localment qui diu *abirt*, *la pórt* etc.; i els pescadors se serveixen (justament) a L'Escala, St. Feliu de Guíxols i el Maresme, d'un *escar* platja arranjada com atracador, pronunciant-ho *æskárt*. Sonà, doncs, vulgarment *l'æstər-tĪrt*, i ben cert amb la *-t* vulgar molt més estesa en aquest llogaret obscur de pescadors, que no en el nom del riu *Ter*, patrimoni de la gent culta de tota la terra catalana, com a riu important que és; perdut, però, el nexa ideal entre els noms *Estartit* i *Ter*, a causa del canvi metafònic de la vocal accentuada, la pron. vulgar en el nom del port es faria general: *l'æst-
25 tər-tĪrt*; i llavors intervingué la dissim., eliminant la 2a. *r*, i col·laborant-hi la influència dels infinits participis en *-it*, especialment *estretit*,² i *esterit* o *esterterit*, en el qual jo havia pensat com a ètimon del NL.³

És possible que junt amb la forma predominant vagin existir variants: a) en *-er*, per infl. del nom del *Ter*, com es podria deduir de la grafia *Starterii* de 1316, si no és llatinització de fantasia. b) *Estartí*, amb la *-r* emmudida, com ho escriviren Tofiño i Lz-Vargas; c) *Estatit* com en el doc. de 1810 dissimilant també la primera *r*.

De la perpetuació d'ÆSTUARIUM en NLL catalans donen fe: *Engolasters*, *Viladesters* (?), *Estalavedra*, *Combalesters*, prop d'Hostalric, doc. en els principis S. XII en el Cart. de Roca-rossa, el mall. *Estorell* i els altres noms citats en aquest article del vol. I; probablement també el nom d'un gran bosc en l'aigüals terme de Baén: *Estergadós* (1040 h.^a, junt amb altres dos, GGC, p. 74), que imagino compost amb ATUNTZE (> *Adons*) < *Ester-ada* < *g* > *o* [n]s, i metàtesi. Quant als dominis lingüístics veïns del nostre, recordem *Estoril* de l'estuari portuguès del Tejo (mossàrab de ÆSTUARI-ELLU); el riu *Esteron*, afl. dr. del Var, dept. Alpes-Mart., que passa per *Rocasteron*.

No m'entretindré ja a refutar altres especulacions etimològiques que havia fet, palpant balbament a la recerca d'una etim. d'aquest nom problemàtic. Nom NP germ. STRADARI (Först., 1365), mot perpetuat a Cat. (-993, Aebischer, *Nom. Cat.*, p. 17), amb correspondència fon. massa defectuosa (faria *-ader*, no *-artit*). Pitjor encara els NPP romans o pre-romans *Stertinius*, *Stardius* etc. «parent d'*Est(a)rac* i *Estaràs* d'una arrel [?] «ESTAR-» (Holder, II, 1635, 167).

¹ En *DECat* III, 758a9-33 ja denuncio el disbarat d'*AlcM*. — ² L'alt serrat que domina el poble pel N., acaba en la *Punta de la Barra*, 0k.8 a l'ENE.